

Uchwała z dnia 18 października 2001 r., III CZP 56/01

Sędzia SN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sąd Najwyższy w sprawie z urzędu w przedmiocie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej przez Andrzeja A. i Sławomira K., po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 18 października 2001 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Toruniu postanowieniem z dnia 26 czerwca 2001 r.

„Czy możliwe jest, w razie zaistnienia przesłanek określonych w art. 5 § 1 prawa upadłościowego, zastosowanie sankcji przewidzianej w art. 17² §1 tego prawa niezależnie od tego, czy została ogłoszona upadłość przedsiębiorcy”
podjął uchwałę:

Sąd gospodarczy właściwy do prowadzenia postępowania upadłościowego może orzec o sankcji przewidzianej w art. 17² § 1 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.) także wówczas, gdy nie została ogłoszona upadłość przedsiębiorcy.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Toruniu postanowieniem z dnia 9 lutego 2001 r. pozbawił Andrzeja A. i Sławomira K. na okres dwóch lat prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji reprezentanta lub pełnomocnika przedsiębiorcy, członka rady nadzorczej i komisji rewizyjnej w spółce akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością lub w spółdzielni. Podstawą tego rozstrzygnięcia, wydanego na podstawie art. 17² § 1 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991

r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej "Pr.upadł."), było ustalenie, że obaj uczestnicy będąc wspólnikami i członkami zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością P.P.H. „AS” w M. nie dopełnili przewidzianego w art. 5 § 1 Pr.upadł. obowiązku złożenia w terminie dwóch tygodni od zaprzestania płacenia długów wniosku o ogłoszenie upadłości ich spółki.

Po rozpoznawaniu apelacji uczestnika Andrzeja A. Sądowi Okręgowemu w Toruniu nasunęła się wątpliwość, czy dopuszczalne jest zastosowanie sankcji z art. 17² § 1 Pr.upadł. w sytuacji, gdy nie została ogłoszona upadłość przedsiębiorcy, którego przedstawiciele ta sankcja ma dotyczyć. Z uzasadnienia zagadnienia prawnego wynika, że źródłem wątpliwości Sądu jest brzmienie art. 17² § 2 Pr.upadł., zgodnie z którym w sprawach, o których mowa w § 1, orzeka sąd prowadzący postępowanie upadłościowe. Sformułowanie „sąd prowadzący postępowanie upadłościowe” może bowiem sugerować, że chodzi tylko o sąd, który takie postępowanie rzeczywiście prowadzi. W konsekwencji można by zatem przyjmować, że nałożenie sankcji przewidzianej w 17² § 1 Pr.upadł. byłoby niemożliwe w sytuacji, gdy nie doszło do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przedsiębiorcy, mimo istnienia przesłanek z art. 5 § 1 Pr.upadł. Taka interpretacja kłóci się jednak z celem wprowadzenia sankcji na osoby opieszale, zobowiązane ustawowo do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości przedsiębiorcy, dlatego Sąd Okręgowy opowiedział się za stanowiskiem, że stosowanie sankcji z art. 17² § 1 Pr.upadł. jest niezależne od faktycznego zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 17² został wprowadzony do Prawa upadłościowego ustawą z dnia 31 lipca 1997 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 117, poz. 751). Stanowi on część dodanego wówczas rozdziału IV, zatytułowanego „Odpowiedzialność cywilna”, składającego się z artykułów 17¹-17³.

Artykuł 17¹ ustanawia odpowiedzialność odszkodowawczą za niewykonanie przez przedsiębiorcę przewidzianego w art. 5 § 1 lub 2 Pr.upadł. obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie dwóch tygodni od zaprzestania płacenia przez niego długów. Artykuł 17² wprowadza swoistą karę dodatkową za niewykonanie tego obowiązku, w postaci pozbawienia osób za to odpowiedzialnych prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny

rachunek oraz możliwości pełnienia przez okres od dwóch do pięciu lat określonych funkcji związanych z działalnością gospodarczą u innych przedsiębiorców. Wreszcie art. 17³ reguluje kwestie związane z wpisem do rejestru osób, w stosunku do których został orzeczony zakaz, o jakim mowa w art. 17².

Z tego wynika, że wbrew tytułowi rozdziału IV tylko pierwszy z zawartych w nim przepisów dotyczy tradycyjnie pojmowanej odpowiedzialności cywilnej, natomiast pozostałe wprowadzają nową kategorię spraw cywilnych w znaczeniu formalnym (art. 1 *in fine* k.p.c.). Materia rozdziału IV łączy się z uregulowaną w tytule I problematyką ogłoszenia upadłości tylko w sposób pośredni, a z tzw. postępowaniem upadłościowym właściwym (art. 64 i nast. Pr.upadł.) nie pozostaje w żadnym związku. Wprowadzając te nowe, różniące od siebie kategorie spraw, oraz powierzając je kompetencji sądów, ustawodawca zmuszony był wskazać, które sądy są powołane do ich stosowania. Nie zdecydował się jednak na określenie właściwości w sposób ogólny, lecz wskazał sądy właściwe dla każdej z wymienionych wyżej kategorii spraw.

Orzekanie o odszkodowaniu przewidzianym w art. 17¹ § 1 Pr.upadł. powierzono sądowi gospodarczemu (art. 17¹ § 2); stosowanie zakazów określonych art. 17² § 1 – sądowi prowadzącemu postępowanie upadłościowe (art. 17² § 2), a prowadzenie rejestru osób, wobec których zostały te zakazy orzeczone – sądowi gospodarczemu właściwemu w sprawach upadłości (art. 17³ § 1). Przesądza to o kompetencyjnym charakterze tych norm, lecz nie usuwa jeszcze wątpliwości co do ich treści. Dotyczą one, jak trafnie ocenił Sąd Okręgowy, niejasnego określenia przyjętego w art. 17² § 2 na oznaczenie właściwości sądu orzekającego o zakazach, o których mowa w paragrafie pierwszym tego przepisu. Chodzi o sformułowanie „sąd prowadzący postępowanie upadłościowe”.

Możliwe są dwa jego rozumienia. Pierwsze oznaczałoby sąd, który faktycznie to postępowanie prowadzi, z czego wynikałaby konsekwencja, że nie jest możliwe nałożenie sankcji z art. 17 § 1 Pr.upadł. bez wszczęcia postępowania upadłościowego, drugie natomiast pozwoliłoby przyjąć, że chodzi o sąd, który byłby właściwy do przeprowadzenia ewentualnego postępowania upadłościowego, co oznacza, że nałożenie wspomnianej sankcji jest możliwe niezależnie od tego, czy postępowanie upadłościowe zostało wszczęte czy też nie. Należy przy tym pamiętać, że zgodnie z wyjaśnieniem zawartym w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 2001, III CZP 15/01 (OSNC 2002, nr 1, poz. 1),

wszczęcie postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości jest równocześnie wszczęciem postępowania obejmującego także właściwe postępowanie upadłościowe, czyli wszczęciem postępowania rozumianego jako całość składająca się z dwóch części – z postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i z właściwego postępowania upadłościowego.

Pierwszą z przedstawionych interpretacji należy odrzucić, gdyby bowiem ustawodawcy chodziło o wskazanie sądu faktycznie prowadzącego postępowanie upadłościowe, to – dokonując zmiany ustawy – posłużyłby się istniejącą już w niej formułą, a mianowicie określeniem zawartym w art. 66 „sąd w którym toczy się postępowanie upadłościowe”. Dlatego należy przyjąć, że przez zawarte w art. 17² § 2 Pr.upadł. wskazanie sądu należy rozumieć poddanie spraw o orzeczenie zakazów z art. 17² § 1 kompetencji sądów upadłościowych.

Powstaje jednak problem, dlaczego ustawodawca nie zastosował jednolitej terminologii, skoro w następnym przepisie tego samego rozdziału, czyli w art. 17³ § 1, wskazując sąd właściwy do prowadzenia wykazu osób, wobec których orzeczono zakazy z art. 17¹ Pr.upadł., użył poprawnego określenia „sąd gospodarczy właściwy w sprawach upadłości”. Rozbieżności tej nie da się usprawiedliwić zamiarem zaakcentowania w art. 17³ § 1, że mimo „rejestrowego” z natury charakteru spraw o prowadzenie wykazu osób ukaranych na podstawie art. 17² § 1 Pr.upadł., zostały one przekazane do kompetencji sądu upadłościowego, a nie rejestrowego. Takie domniemanie woli ustawodawcy potwierdza pośrednio znowelizowanie art. 17³ przepisem art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, Prawa upadłościowego, ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawy o wydawaniu Monitora Sądowego i Gospodarczego oraz ustawy – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 114, poz. 1193) i przekazanie spraw, o których mowa do właściwości sądów rejestrowych.

Utrzymanie formuły z art. 17² § 2 Pr.upadł. o „sądzie prowadzącym postępowanie upadłościowe” da się więc wytłumaczyć tylko tym, że wprowadzając ją do Prawa upadłościowego wspomnianą na wstępie ustawą nowelizującą z dnia 31 lipca 1997 r., znowelizowano jednocześnie ustawę z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) przez dodanie art. 19¹, zawierającego upoważnienie Ministra Sprawiedliwości do przekazania w drodze rozporządzenia jednemu sądowi rejonowemu – sądowi

gospodarczemu, w którym został utworzony wydział dla spraw upadłościowych i układowych, rozpoznawanie omawianych spraw, należących do właściwości innych sądów rejonowych – sądów gospodarczych. Oznacza to, że Minister Sprawiedliwości mógł zdecydować o funkcjonowaniu sądów gospodarczych, które nie będą rozpoznawać spraw upadłościowych, gdyż ta kategoria spraw z obszaru działania tego sądu zostanie przekazana do innego sądu gospodarczego, w którym będzie utworzony wydział do rozpoznawania spraw upadłościowych. Jest to dodatkowy argument o charakterze „organizacyjnym”, przemawiający za utrzymaniem w art. 17² § 2 Pr.upadł. formuły „sądu prowadzącego postępowanie upadłościowe”, skoro mogły istnieć sądy gospodarcze, które takich postępowań nie prowadziły.

Trzeba zgodzić się z Sądem Okręgowym, że za przyjęciem stanowiska, iż możliwe jest zastosowanie sankcji przewidzianej w art. 17² § 1 Pr.upadł. niezależnie od tego, czy została ogłoszona upadłość przedsiębiorcy, przemawiają dodatkowo argumenty funkcjonalne i celowościowe. Przepis ten stanowi, że opisanej w nim sankcji podlega ten, kto nie wykona obowiązku określonego w art. 5 § 1 lub 2. Nie ulega wątpliwości, że niewykonanie tego obowiązku może polegać na spóźnionym zgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości lub na zignorowaniu tego nakazu ustawowego. Trudno byłoby zgodzić się z sytuacją, w której ten kto zgłosił spóźniony wniosek, podlegałby sankcji za omieszkanie, a ten kto nie podporządkował się temu nakazowi, nie ponosiłby sankcji tylko dlatego, że nie wszczęto postępowania upadłościowego. Podobnie trudna do zaakceptowania byłaby niemożność orzekania zakazu wobec osoby, która zwlekając ze zgłoszeniem wniosku doprowadziła do rozdysponowania majątkiem dłużnika w rezultacie czego zgłoszony później wniosek podlegałby oddaleniu na podstawie art. 13 § 1 Pr.upadł. Takie swoiste premiowanie osób nielojalnych i niezdyscyplinowanych byłoby niedopuszczalne i zaprzeczałoby celowi omawianej regulacji prawnej.

Wszystkie te argumenty uzasadniają przyjęcie tezy, że sąd gospodarczy właściwy do prowadzenia postępowania upadłościowego może orzec o sankcji przewidzianej w art. 17² § 1 Pr.upadł. także wówczas, kiedy nie została ogłoszona upadłość przedsiębiorcy. (...)

Uwzględniając powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 390 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.

